

ונהי בעינינו כחגבים

תשי"ד

פרשה מעציבה מגוללת לפנינו התורה בסדר השבוע – היא פרשת המרגלים, מאורע שהביא לתוצאות עגומות לשעה ולדורות.

עוד רועמות באזנינו המלים האימות: "חי אני נאם ה' אם לא כאשר דברתם באזני כן אעשה לכם. במדבר הזה יפלו פגריכם וכל פקדיכם לכל מספרכם" (במדבר י"ד כח), הגזרה אשר נגזרה על דור יוצאי מצרים שלא יכנסו לארץ. אולם לא זו בלבד – היו למקרה זה תוצאות גורליות לדורי דורות. כך לימדנו רבותינו ז"ל על הפסוק: "ויבכו העם בלילה ההוא, אותו הלילה ליל תשעה באב היה. אמר להם הקב"ה לישראל: אתם בכיתם בכיה של חנם, ואני קובע לכם בכיה לדורות" (תענית כ"ט א). הפך אותו לילה למועד לפרוענות, לילה אשר בו חרבו שני בתי מקדש הא-ל. ונעים זמירות ישראל משקף זאת בדברי שיר בספר תהלים: "וימאסו בארץ חמדה לא האמינו לדברו... וישא ידו להם להפיל אותם במדבר, ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות" (תהלים ק"ו כד-כז).

ואם כל דברי תורה צריכים לימוד, הרי פרשתנו, שממנה תוצאות לכל דור ודור, דורשת לימוד ועיון מדוקדקים. מה היה חטאם של המרגלים? לכאורה, נדמה שמילאו שליחותם בנאמנות. הן נתבקשו הם לתור ולראות את הארץ מה היא, ואת העם היושב עליה החזק הוא הרפה, המעט הוא אם רב, ואת הערים אשר הוא יושב בהנה הבמחנים אם במבצרים. והרי בכל השטחים מסרו את כל אשר ראו. ומתי אשמתם אם עז העם היושב בארץ ואם הערים בצורות גדולות מאד? הרי נכון היה כל זה, והם את האמת מסרו. האם נדרשו לשקר ולהעלים את אשר ראו?

אכן, אם נדקדק נמצא, שבין כל הפרטים האובייקטיביים שמסרו התגנב גם פרט קטן, לכאורה צדדי, לכאורה בלתי חשוב, אולם ממנו המפתח להבנת ההבדל בהערכת הנתונים הממשיים שבין המרגלים לבין יהושע וכלב. זוהי התוספת הקטנה והתמימה: "ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם!" (במדבר י"ג לג).

הדור אשר ראה נפלאות בארץ חם, נוראות על ים סוף, אשר שמע קול אלקים חיים מדבר אליו מתוך האש, דור זה שכח את גדולתו ותפארתו. ענקי הרוח מתחילים להסתכל על עצמם בביטול ובלעג, הם רואים את עצמם כחגבים. לעומת זאת, וכתוצאה מזה, הם רואים את האחרים כבני ענק. הם אינם רואים, אינם יכולים לראות, מה שראו יהושע וכלב, כי ענק זה עומד על כרעי תרנגולת, כי העמים אכולים שנאה ותחרות הדדית, שהשלטון מפורר, שהתרבות רקובה, שהתועבות עשו בהם כלה. "סר צלם מעליהם וה' אתנו" (שם י"ד ט). לעומת זאת, הם מרשים לעצמם להוציא משפט על הרהורי לבם של אחרים – "זכן היינו בעיניהם!" (שם לג).

זה היה החטא! הביטול העצמי, חוסר ההערכה של הסגולתיות הישראלית, של כוחות הנפש העצומים הגנוזים בעם זה. זהו שהוליד את הפחד מפני התנגשות עם עמי נכר ועם תרבויות נכר, זהו שהוליד את הבהלה שלא יוכלו להחזיק מעמד כשיבואו במגע עם בעיות מדינה, זהו שהוליד את השיטה שלא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן ולאוכלי תרומה, שחיי עם נורמליים בארצו בהכרח יביאו לפריקת עול תורה, ואשר על כן מוטב לשבת במדבר לאכול את המן ולדחות את הכניסה לארץ עד אין קץ... "לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו" (שם לא). וחז"ל בהרגשתם הנפלאה מוסיפים: "דבר גדול דברו המרגלים באותה שעה, 'כי חזק הוא ממנו' – ממנו כביכול, אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם..." (סוטה ל"ה א). אי-אמון בישראל, אי-אמון במושיעים של ישראל.

לא רק סיפורים ממה שעבר רוצה התורה לספר לנו, לא רק בכיה לדורות משמש מאורע זה. יותר ראוי שיהא זה לימוד לדורות. שבימי מבחן נדע, שלא להתפס לרגשות של ביטול עצמי ופחד מפני אפשרות עמידה במערכה. שנדע, שהיעוד הישראלי מודרך על ידי ההשגחה האלוקית. שאם גם מורדות ברוח האומה, תתחזק ותתגבר הסגולתיות הישראלית. ואם כהנה וכהנה יתנפחו כענקים סביבותינו – "סר צלם מעליהם וה' אתנו". אל ניראום.

אם אנחנו נהיה את אשר אנו ראוים להיות, כי אז נתגבר על משברים מבפנים, גם על קשיים מבחוץ.

בין התמיהות שמעוררת פרשת המרגלים, יש לעמוד על התגובה החריפה של הקב"ה על דבריהם, שלכאורה לא היה בהם שום דבר שקר, שהרי הם רק מסרו את הדברים כמו שהם. הן נתבקשו הם לראות את העם החזק הוא אם רפה, הבמחנים הוא יושב או במבצרים... והן מסרו הם על כל זה, דומה באובייקטיביות. מה אפוא פשעם ומה חטאתם? אשר לעזרת ה', אשר למרות התנאים יכול לשנות הטבע, הן לזה לא היו צריכים הם להשליח לתור את הארץ. למעשי ניסים אין צורך במרגלים. הם אפוא מסרו את המצב העובדתי כמו שהוא...

דומה, שמלות המפתח לביאור הדבר הן אלה שבהן הם מסיימים את דברי שליחותם: "ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם" (במדבר י"ג לג). כי עם קבלת התורה נאמר לבני ישראל: "זאתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות י"ט ו). הכהונה איננה מצטיינת בגודלה הכמותי, אלא במהותה הפנימית, בגדולתה הרוחנית, בכוחות הנפש שלה, בהכרה שהענין האלקי שולט שבעולם, ושהכוחות הגשמיים, במדה ששמים עליהם את הדגש, במדה שמטפחים אותם יותר ויותר, שוקעים בהם יותר ויותר. קמים הם על בעליהם ומכלים אותם.

"ולא תקיא אתכם הארץ... כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם" (ויקרא י"ח כח). הנה כאן ההגדרה של מטרת הנצחון הישראלי וההצדקה לכיבוש הארץ. יש והמעשים שהעם עושה גורמים לו לאבד את זכות הקיום שלו, ולמרות המבנה הענקי אשר בו הוא מופיע לפנינו איננו אלא גולם גדול, נמר של נייר, שעם הפגיעה הראשונה בו הוא קורס ונופל.

מה היו המרגלים צריכים לראות? מה היו הם צריכים להביא עמהם? "סר צלם מעליהם" (במדבר י"ד ט). הצלם האלקי שהיה עליהם איננו, סר מהם. שוקעים הם בתועבות. חיי המותרות שבהם הם חיים הוציאו מהם את לשד החיים. כל אחד נגרר אחרי תאות בצעו. המנגנונים הממשלתיים רקובים כולם, ושעוריות של מעילות ושל זנות מרעישות מדי פעם את הציבוריות, וכעם ככהן כולם יחדו נאלחו, נשחתו, ואחד דינם לכליה.

"כי לא שלם עון האמרי עד הנה" (בראשית ט"ז טז). ואם יסוד הזכות של עם ישראל על ארץ ישראל הוא כניסוחו של רבי יצחק ברש"י בהתחלת

בראשית, הרי גם זה אינו שרירותי. כי דרושה לזה השלמת עוון האמורי, וכי גם בשלב האחרון עדיין ניתן הדבר לתיקון מה – "הרוצה לפנות יפנה" (ויק"ד י"ז ו). ההרגשה צריכה להיות, כי אנו באים הנה בזכות, וכי לא השפע לבדו קובע בחיי עם וחברה. אדרבא, אם אין נורמות יסוד נשמרות, נורמות המחייבות את האדם באשר הוא אדם, כי אז מאבדים את זכות הקיום. כי בשפע עצמו גנוז ההרס, וכי באין מוסר יפרע עם, הוא הדבר אשר נתבקשו ראשי בני ישראל אשר נשלחו לתור את הארץ להביא אתם.

ומה הביאו הם בפועל? הרי זו התבטלות מוחלטת, לא רק במובן החמרי: ענקים וערים בצורות בשמים ראו הם שם, כי אם גם התבטלות רוחנית: "ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם" (במדבר י"ג לג).

סכנה זו לא תעבור גם אם יצליחו בע"ה לכבוש את המקום. כי אז תהיה קיימת בעינה הסכנה של התפתחות של יהירות עצמית יחד עם הגררות אחרי אותן תועבות אשר בגללן איבדו העמים הללו שוכני הארץ את זכות קיומם. המטרה של "ממלכת כהנים וגוי קדוש" היתה בנין של עצמאות יהודית ומדינה יהודית. מדינה, אשר יחסייה החברתיים מבוססים על ההכרה כי לאלקים הארץ, "כי גרים ותושבים אתם עמדי" (ויקרא כ"ה כג). וכן גם היחסים הבינלאומיים שלה קיימים על בסיס זה. באין הכרה זו קיימת, אין מקום למדינה ואין מקום לכיבושים.